

УДК: У9(2)26

Урумбаева Женишкул, Кожомкулова Айзат Касыбековна

Кыргыз улуттук агрардык университети

**НАСЫЯНЫН КАЙТАРЫМДУУЛУГУНУН САПАТЫН БААЛОО (ААК АЙЫЛ
БАНК МИСАЛЫНДА)**

Аннотация: *Заманбап шарттарда кредиттерди төлөө маселеси өтө олуттуу болуп калат: көпчүлүк банктар кредит портфелинин сапатынын начарлашын белгилешет. Мында кайтарымдуулук менен кредит берүүнүн негизги принциптеринин бири бузулган факты бар. Банк болжолдонгон кирешени албайт жана көйгөйлүү кредитти тейлөө үчүн кошумча чыгымдарды талап кылууга аргасыз. Макалада Кыргызстандагы банктардын кредит портфелдеринин сапатынын көрсөткүчтөрү келтирилип, юридикалык жана жеке жактарга кредиттөөнүн көлөмү, мөөнөтү өтүп кеткен кредиттердин көлөмү жана алардын жалпы кредит портфелиндеги үлүшү бааланат. Карыз алуучунун милдеттенмелерин аткарууну камсыз кылуу ыкмаларына өзгөчө көңүл бурулуп, күрөөнүн көлөмүндө ар бир түрдүн үлүшү белгиленип, учурда күрөөнүн альтернативдүү варианттарынын кеңири спектри сунушталып жаткандыгы жөнүндө тыянак негизделген.*

Негизги сөздөр: *Кредитти төлөө, пайыздык чен, мүмкүн болгон жоготууларды жана зыяндарды жабуу үчүн резервдер, кредиттик жөндөмдүүлүк, карыз алуучу, күрөө.*

Урумбаева Женишкул, Кожомкулова Айзат Касыбековна

Кыргызский национальный аграрный университет,

**ОЦЕНКА КАЧЕСТВА ПОГАШЕНИЯ КРЕДИТА (НА ПРИМЕРЕ ОАО «АЙЫЛ
БАНК»)**

Аннотация: *В современных условиях очень остро встает вопрос погашения кредита, большинство банков отмечают ухудшение качества кредитного портфеля. Нарушается один из основных принципов возвратного кредитования. Банк не получает прогнозируемого дохода и вынужден нести дополнительные расходы по обслуживанию проблемного кредита. В статье приведены показатели качества кредитных портфелей банков Кыргызстана, дана оценка объемов кредитования юридических и физических лиц, объема просроченных кредитов и их доли в общем кредитном портфеле. Особое внимание уделено способам обеспечения исполнения обязательств заемщика, определена доля каждого вида в размере обеспечения, сделан вывод о том, что в настоящее время предлагается широкий спектр альтернативных вариантов обеспечения.*

Ключевые слова: *Возвратность кредита, процентная ставка, РППУ, кредитоспособность, заемщик, залог.*

Urumbaeva Zhenishkul, Kozhomkulova Aizat Kasybekovna

Kyrgyz national agrarian university

ASSESSMENT OF THE QUALITY OF LOAN REPAYMENT (ON THE EXAMPLE OF AIYL BANK OJSC)

Annotation: *In modern conditions, the issue of loan repayment becomes very serious: most banks note the deterioration of the quality of the loan portfolio. There is a violation of one of the basic principles of repayable lending. The bank does not receive the projected income and has to incur additional costs to service the problem loan. The article provides indicators of the quality of loan portfolios of banks in Kyrgyzstan, assesses the volume of lending to legal entities and individuals, the volume of overdue loans and their share in the total loan portfolio. Special attention was paid to the methods of ensuring the fulfillment of the borrower's obligations, the share of each type in the amount of collateral was determined, and the conclusion was made that a wide range of alternative collateral options is currently offered.*

Key words: *Loan repayment, interest rate, reserves to cover potential losses and damages, creditworthiness, borrower, collateral.*

Кириш сөз. Изилдөөнүн жыйынтыгы кредиттин жардамы менен өлкөнүн тышкы экономикалык жана ички экономикалык ишмердүүлүгүн өнүктүрүү үчүн жагымдуу шарттар түзүлүп жаткандыгында. Кыргызстанда кредиттик чөйрөдө көйгөйлөр бар. Ошондуктан, өлкөнүн экономикалык абалы көбүнчө акча системасынын абалынан көз каранды болгондуктан, кредит проблемасына чоң көңүл буруу зарыл.

Изилдөөнүн максаттары жана натыйжалары. Кредиттин кайтарылышы кредитордон алынган финансылык ресурстарды карыз алуучу пайдалануу аяктагандан кийин өз убагында кайтарып берүүнүн зарылдыгын билдирет. Ал өзүнүн практикалык көрүнүшүн конкреттүү кредитти төлөөдө аны берген кредиттик мекеменин (же башка кредитордун) эсебине акчанын тиешелүү суммасын которуу жолу менен табат, бул банктын кредиттик ресурстарынын жаңылануусун камсыздайт жана анын уставдык ишмердиги жогорулатат. Борборлоштурулган пландуу экономикада кредит берүүнүн ата мекендик практикасында “кайтарымсыз ссуда” деген расмий эмес түшүнүк болгон. Кредит берүүнүн бул түрү, өзгөчө айыл чарба тармагында кыйла кеңири таралган жана мамлекеттик кредиттик мекемелер тарабынан карыз алуучунун каржылык кризистик абалынан улам кайтарылышы алгач “пандаштырылбаган”.

Өзүнүн экономикалык маңызы боюнча кайтарымсыз ссудалар мамлекеттик банктын ортомчусу аркылуу ишке ашырылуучу бюджеттик субсидиялардын кошумча формасы болуп саналган, бул адаттагыдай эле кредиттик пландоону татаалдатып, бюджеттин чыгашаларын дайыма бурмалоого алып келген. Рынок экономикасынын шартында кайтарымсыз ссуда түшүнүгү, мисалы, “пандуу рентабелдүү эмес” жеке ишкана түшүнүгү сыяктуу эле кабыл алынган.

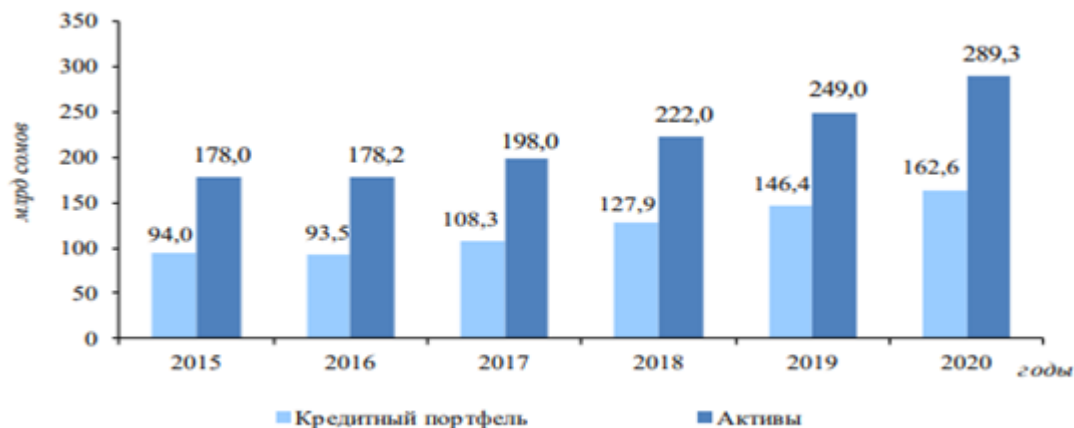
Ал эми кыргызстандын кредит системасына отсок, 2020-жылы коммерциялык банктар тарабынан экономиканын реалдуу секторун кредиттөөнүн өсүш тенденциясы сакталган.

Рынокто орун алган сандык өзгөрүүлөр банк тутумунун кредит портфелинин мөөнөтү өтүп кеткен карыздардын жана берилген кредиттердин үлүштүк наркы менен аныкталган сапаттык мүнөздөмөлөрүнүн жакшыруусу менен коштолгон. Жылдын аягында улуттук жана чет элдик валютадагы банктык кредиттер боюнча пайыздар төмөндөгөн.

Банктардын жалпы кредит портфели 11,0 пайызга өсүп, 162,6 млрд. сомду түзгөн. Кредит портфелинин өсүшү кредиттөө көлөмүнүн улуттук валютада 14,8 пайызга 109,1 млрд сомго чейин, ошондой эле чет элдик валютада 4,0 пайызга 53,5 млрд сомго чейин көбөйүшүнүн эсебинен ишке ашырылган.

Отчеттук жылдын акырына карата кыска мөөнөттүү кредиттердин жалпы көлөмү 0,03 пайызга бир аз кыскарган, ал эми төлөө мөөнөтү бир жылдан ашкан кредиттердин көлөмү 12,1 пайызга көбөйгөн, бул кредиттердин узактыгынын өсүшүнө алып келген. Кредит портфели 32,1 айдан 32,9 айга чейин, насыя алуучулардын саны 8,5 пайызга кыскарып, 422,6 миң жеке жана юридикалык жактарды түздү.

Диаграмма 1. Банктардын активинин жана кредиттик портфелинин динамикасы

Коммерциялык банктар тарабынан жаңыдан берилген кредиттердин жалпы көлөмү 2019-жылга салыштырмалуу 10,6 пайызга кыскарып, 116,3 млрд сомду түздү, бул улуттук валютада берилген кредиттердин көлөмүнүн 0,5 пайызга төмөндөшү менен байланыштуу, ал 93,1 млрд сомду түзгөн. Ошону менен бирге, каралып жаткан мезгилде чет өлкө валютасында берилген кредиттердин көлөмү өткөн жылга салыштырмалуу 36,6 пайызга, эквивалентте 23,2 миллиард сомго чейин кыскарган.

Жыл ичинде жаңыдан берилген кредиттер боюнча орточо пайыздык чендердин төмөндөшү байкалган. Улуттук валютада пайыздык чендин орточо мааниси 1,8 пайызга төмөндөө менен 17,1 пайызды түзгөн, ал эми чет өлкө валютасында бул көрсөткүч 0,8 пайыздык пунктка төмөндөө менен 8,2 пайызды түзгөн.

Кредиттик портфелдин өсүшүнүн шартында мүмкүн болгон жоготууларды жана зыяндарды жабуу үчүн резервдер (РППУ) чегерүүлөрдүн көлөмү отчеттук мезгилде кредит портфелинин 2,1 пайызын түзгөн (2019-жылы - 1,2 пайыз).

«Айыл Банк» банктык кызматтардын толук спектрин көрсөтөт, алардын негизгилери – депозиттер, кредиттер.

04.01.2020 карата «Айыл Банк» тарабынан 515 миллион сомдон ашык суммага 1165 кредит берилип, анын 379 миллион сому мал чарбачылыгына, 120,8 миллион сому өсүмдүк өстүрүүчүлүккө, 15,3 миллион сому айыл чарба продукциясын кайра иштетүүгө берилген. Салыштыруу үчүн, бир жыл мурун ушул эле датага 1072 кредит 478,4 миллион сом, анын ичинен мал чарбачылыгына 387,4 миллион сом, өсүмдүк өстүрүүчүлүккө 81,9 миллион сом жана айыл чарба продукциясын кайра иштетүүгө 9,1 млн сом суммасында берилген.

Банк 2020-жылдын 1-январына карата уставдык капиталы боюнча өлкөдө экинчи орунда (жалпы суммасы 3,9 млрд сом) жана банк секторунда олуттуу кредит портфелине (20,4 млрд сом) ээ.

«Айыл Банк» ААК кредитинин төлөнүшү жакшы, бул акыркы бир нече жыл ичинде республиканын банктарынын ичинен эң жакшы көрсөткүчтөрдүн бири. Банктын аны камсыз кылуунун өз жолу бар. Эгерде адам өзүнүн күнөөсүнөн улам насыяны төлөөдө кечигип калса, ал ар дайым төлөө мөөнөтүн кийинкиге калтырууну суранууга мүмкүнчүлүгү бар.

Албетте, күрөө менен насыядан баш тартып, төлөп берүү оңой болмок, бирок банк келечекке жана акыркы жыйынтыкка карайт. Эгерде кардарга бизнести калыбына келтирүүгө убакыт берилсе, анда ал насыяны төлөө мүмкүнчүлүгүнө ээ болот, бул өлкөнүн бюджетине салык жана социалдык чегерүүлөрдүн көбөйүшүнө алып келет. «Айыл Банк» өз ара пайдалуу жана өнөктөштүк принцибинде иштейт. Мындай нерселерди комплекстүү кароо керек, ошондуктан бизде ар бир кардарга жекече мамиле бар.

Банк кредиттик портфелдин кайтарылбай калуу тобокелдигин беш баллдык система боюнча баалайт, ошол эле учурда кайтаруу тобокелдиги канчалык төмөн болсо, балл ошончолук жогору болот же тескерисинче бааланат.

Кайтарымсыз тобокелчилик=(РПШУнун суммасы /банктын кредит портфели) * 100%

	2018 жыл	2019 жыл	2020 жыл
Кайтарымсыз тобокелчилик	4,1 %	4,5 %	3 %
<i>Баалоо</i>	«5»	«5»	«5»

Бул көрсөткүчтөр боюнча «Айыл Банк» ААКму «5» баллга бааланган, бул банктын жакшы менеджментинен жана эффективдүү иштегенинен кабар берет!

Изилдөөнүн натыйжасын алганда, Айыл Банктын кредиттик портфелинин кайтарымдуулугунун мыкты сапаты жөнүндө айтууга болот. «Айыл Банк» ААКму бардык ишмердүүлүк жылдарындагы кредиттерин төлөө денгээли 92-99% түзөт.«Айыл Банк» ААКму мындай жетишкендиктери менен сыймыктанса болот.

Кредитти кайтаруу маселесин чечүү үчүн маалыматтарга ыңгайлашкан уникалдуу моделдин негизинде карыз алуучунун жана бүтүндөй кредиттик портфелдин кайтарылбай калышынын кредиттик тобокелдигин баалоого мүмкүндүк берген скорингдик системаны иштеп чыгуу жана киргизүү сунушталууда. Жеке адамдардын баллдык модели зайым алуучулардын жеке маалыматтарына, банктын жетекчилигинин эксперттик билимине, “жаман” жана “жакшы” кредиттердин статистикасынан алынган сандык бааларга, объективдүү аймактык жана тармактык маалыматка негизделген сандык бааларга негизделиши мүмкүн.

Колдонулган адабияттар

1. Кыргыз Республикасынын Улуттук банкынын 2020жылга карата жылдык отчету
2. Айыл Банк ААК 2020 жылга карата жылдык отчету
3. Жукова Е.Ф., И.М. Зеленкова, Л.Т. Литвиенко /Под ред. Проф. Е.Ф. Жукова «Деньги. Кредит. Банки»: Учебник для вузов / - 3-е изд., перераб. И доп. – М. ЮНИТИ-ДАНА, 2008. – 385 с.
4. Зуенко М.Ю.: электронный ресурс «Банковская система России: современное состояние и проблемы» 2016. – 2 с.
5. Колосова Е.С. : статья «Анализ современного состояния банковской системы России» / Е.С. Колосова// -2016. – 3 с.

Интернет булактары:

1. www.nbkr.kg
2. <https://banks.kg/bank/ayyl-bank/news>

Авторлар жөнүндө маалымат:

1. **Урумбаева Женишкул** - Магистрант КНАУ им.К.И.Скрябина, ФЭиМ, Телефон: (моб.;0701771082)
2. **Кожомкулова Айзат Касыбековна** - Место работы: КНАУ им.К.И.Скрябина ,ФЭиМ, Должность: старший преподаватель Телефон: (моб.;0702383839) E.mail: kozhomkulovaa@mail.ru